

Miscinaiová, Alžbeta

Metafora a myslenie

Studia philosophica. 2015, vol. 62, iss. 2, pp. [45]-54

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134582>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ALŽBETA MICSINAIOVÁ

METAFORA A MYSLENIE

Tendencie, ktoré môžeme sledovať v teoretických prístupoch k téme metafory v poslednom storočí, sa veľmi výrazne zmenili. Moderný prístup k metafore je charakteristický presúvaním ťažiska z metafory ako lingvistického fenoménu na metaforu ako fenomén myslenia. Línia tejto tendencie sa prejavuje takmer vo všetkých súčasných prístupoch k metafore. Hoci sa nepodarilo definitívne vyriešiť všetky predošlé otázky súvisiace s metaforou chápanou ako figúra reči, zmena celkového prístupu k metafore umožnila vznik mnohých nových otázok. Štúdium metafory ako jazykového fenoménu je ešte stále relevantné a naďalej zostáva predmetom lingvistiky. V tomto príspevku sa však chcem bližšie venovať metafore ako fenoménu mysle, pretože táto línia štúdií vedie k mnohým lákavým aplikáciám, a to nielen pre oblasť kognitívnych vied, ale ako chcem ukázať, aj pre oblasť filozofie.

Netradičné prepojenie metafory a myslenia, ku ktorému prišlo v poslednom storočí, nastoľuje pre filozofov otázku, akú spojitosť môžeme nájsť medzi metaforou a konkrétne filozofickým myslením. Podstatnou zmenou, ktorú môžeme v tejto myšlienkovvej línii sledovať, je názor, že metafora už nie je len predmetom skúmania filozofie, ale predovšetkým jeho nástrojom. Mnohí filozofi sa usilujú dokázať toto tvrdenie skúmaním konkrétnych filozofických koncepcií a ich vzťahu k metaforám, ktoré chápu ako nástroje myslenia, a teda aj ako nástroje filozofovania. Keď však chceme bližšie špecifikovať vzťah metafory a myslenia a ich vzájomného vplyvu, musíme myslieť na to, že tento vplyv je obojsmerný. Na jednej strane metafory ovplyvňujú naše myslenie, ale zároveň treba mať na pamäti, že nevznikajú spontánne v akomsi vákuu, ale majú svoj pôvod v myslení. Tento obojsmerný vzťah je predmetom mnohých vied, ale zaoberá sa ním najmä kognitívna lingvistika, ktorá skúma jeho konkrétne podoby a ukazuje, že neexistuje jednoduché pravidlo, ktorým by sme tieto vzťahy dokázali popísať alebo vysvetliť.

Cieľom môjho príspevku je ukázať možné aplikácie Lakoffovho a Johnsonovho *kognitívneho obratu v metafore* pre filozofiu, resp. pre filozofické myslenie. Otázka, ktorú si kladiem, sa nesústreďuje ani tak na to, prečo filozofi používajú konkrétne metafory, ale skôr na to, či tie konkrétne metafory, ktoré si títo filozofi zvolili na vyjadrenie svojich myšlienok, môžu mať neskôr vplyv na to, akým smerom sa ich myslenie o danom predmete uberá. V prvom kroku predstavím dve teórie metafory, Aristotelovu *substitučnú teóriu metafory* a Lakoffovu a Johnsonovu *teóriu konceptuálnej metafory*. Na nich chcem ukázať posun, ktorý sa udial v rámci toho, ako chápeme metaforu, ktorý jej priznáva už nielen ornamentálnu, ale najmä kognitívnu funkciu. Tento posun sa často nazýva ako kognitívny obrat v metafore. V druhom kroku chcem ukázať, ako sa kognitívny obrat v metafore týka filozofie a ako sa v nej prejavuje. Centrálnym pojmom tu je pojem *root metaphor*, teda *klúčová metafora*.

Konceptuálna metafora – kognitívny obrat v metafore

Vzťahom metafory a jazyka a úlohou metafory v komunikácii sa zaoberal už Aristoteles v rámci svojej *Poetiky* a *Rétoriky*. Tvrdil, že metafory sú implicitné prirovnania a v princípe fungujú ako analógie. Primárne slúžia len ako akýsi ornament jazyka. Taktiež upozorňuje na to, že pri ich používaní musíme byť opatrní a uvedomovať si mnohoznačnosť a nepresnosť metafor, ktoré sa často tvária ako definície. Požadoval, aby sme striktné rozlišovali medzi pravými definíciami a metaforami. Táto Aristotelova predstava o metafore pretrvávala až do minulého storočia nezmenená a filozofi považovali metaforu celé veky „za kognitívne bezvýznamnú a prázdnu. Metaforám bola prisúdená prinajlepšom emocionálna, presvedčovací a dekoratívna funkcia, lebo verili, že sama o sebe nie je schopná vyjadriť žiadnu myšlienku. Vzhľadom na to je metafora, striktné povedané, buď nezmyselná alebo nič viac než náhrada za doslovný výraz ako nositeľ významu v danom kontexte. Teda hovoríme buď o neexistencii akéhokoľvek zaujímavého významu v prvom prípade alebo o neexistencii metaforického významu v prípade druhom. V oboch prípadoch nie je žiadne miesto pre sémantiku metafory. Tieto dva prístupy spoločne reprezentujú tzv. *ne-sémantický prístup*“.¹

¹ Franklin Rudolf Ankersmit – Jan Jakob Mooij (eds.), *Knowledge and Language: Volume III: Metaphor and Knowledge*, Dordrecht – Boston – London: Kluwer Academic Publishers 1993, s. 1–21: 1–2.

V tomto príspevku však chcem ukázať, že metafora nie je len ornamentálnym prvkom jazyka, ale že má aj istú kognitívnu funkciu, a teda je úzko prepojená s naším myslením. V tejto súvislosti hovorím o teórii konceptuálnej metafory Georga Lakoffa a Marka Johnsona, ktorí presúvajú chápanie metafory z roviny lingvistického fenoménu do konceptuálnej roviny. Tento posun vysvetľujú v úvode svojej knihy s priliehavým názvom *Metafory, ktorými žijeme*. Poukazujú na to, že „[m]etafora je pre väčšinu ľudí len prostriedkom poetickej predstavivosti a rétorickej kvetnatosti, skôr záležitosťou výnimočného ako všedného jazyka. [...] Väčšina si myslí, že sa bez akýchkoľvek ťažkostí zaobíde bez metafor. Zistili sme, že práve naopak, metafora je všadeprítomným prvkom nášho každodenného života; nie len jazyka, ale aj myšlienky a činu. Náš bežný konceptuálny systém, v rámci ktorého rozmýšľame a konáme, je vo svojej podstate metaforický“.²

Konceptuálne metafory sú metafory, ktoré používame v každodennom jazyku a ktoré formujú tak našu komunikáciu, ako aj spôsob, ktorým myslíme a konáme. Konceptuálna metafora sa však netýka len nášho každodenného použitia jazyka, ale aj použitia v rámci vedy, keďže ju veľmi často používame, keď sa snažíme pochopiť teórie a modely. V rámci vedy plní konceptuálna metafora funkciu spájania jednej myšlienky s inou, aby vďaka nej niečomu lepšie porozumela. Názorným príkladom takejto metafory je chápanie elektrického prúdu s použitím metafory toku kvapaliny. Elektrický prúd chápeme ako *prúd*, ktorý *tečie* proti nejakému *odporu*. Ďalším príkladom takejto metafory, ktorej autorom je Niels Bohr, je metafora planétarneho orbitu pre model atómu, ktorá chápe elektróny ako planéty obiehajúce po svojich dráhach okolo jadra.

Konceptuálne metafory môžu plniť aj ďalšiu funkciu, môžu slúžiť napríklad na zapĺňanie medzier v prirodzenom jazyku. Za jeden z mnohých spomeniem kurióznym príklad, ktorý uvádza Peursen. Hovorí o izolovanom africkom kmeni aktívnych kanibalov, ktorých jediným nepriamym kontaktom s moderným svetom boli lietadlá na oblohe. Keď im bolo neskôr vysvetlené, že tieto kovové stroje prepravujú ľudí, tak túto predstavu integrovali do svojho obrazu sveta, a to sa následne prejavilo integráciou do prirodzeného jazyka. Dodnes používajú na označenie lietadiel rovnaké slovo, aké používajú pre homáre, ktoré majú rovnako ako lietadlá tvrdý pancier, ale vnútri skrývajú chutnú potravu.³

Okrem toho existuje taktiež mnoho príkladov metafor, ktoré zaplňajú medzery vo vedeckom jazyku a ktoré pramenia z potreby, že „metafora je

² George Lakoff – Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, Chicago: The University of Chicago 1980, s. 3.

³ Cornelis Anthonie van Peursen, Metafora a skutočnosť, *Filosofický časopis* 43, 1995, č. 3, s. 367–383.

nenahraditeľná na to, aby sme vôbec mohli myslieť niektoré náročné predmety myslenia. Len zdanlivo sa nenahraditeľnosť metafory vzťahuje výlučne na filozofiu. [...] [V] niektorých prírodných vedách, ktoré sú považované vďaka svojej schopnosti matematizácie poznania za exaktné, sú metafory takmer základným prostriedkom dorozumenia. [...] Typickým príkladom je moderná kozmológia, astrofyzika, fyzika subatomárnych častíc, kvantová teória: poznávané predmety a procesy popisujú tieto oblasti ľudského poznania takmer výhradne metaforicky, takže sa bežne stretávame s výrazmi ako superstruna, šípka času, čierna diera, červený obor, biely trpaslík, [...] veľký tresk, a pod.“⁴ Horyna sa tu spolu s Blumenbergom prikláňa k názoru, že pri metafore môžeme rozoznať viacero kognitívnych funkcií. Metafora má podľa nich funkciu modelu poznania, taktiež nahrádza usudzovacie funkcie vtedy, ak chýba logická evidencia a v neposlednom rade slúži ako náhrada pojmovej objektivizácie. Tieto funkcie metafory sú prítomné aj v Lakoffovej a Johnsonovej teórii konceptuálnej metafory. Všetci štyria spomenutí autori sa zhodujú v tom, že „[m]etafora [...] nie je len prostriedkom výrazu myslenia. Metafora je podstatným a významným prostriedkom filozofického nahliadnutia, názoru, vedenia a poznania“.⁵

Root metaphor – metafora a myslenie

V tejto časti sa pokúsím stručne charakterizovať vzťah medzi metaforou a myslením a nadviažem pri tom na pojem konceptuálnej metafory. Hoci ďalej v texte budem spomínať aj pojem *root metaphor*, teda *klúčová metafora*, ktorý má svoj pôvod u Stephena C. Peppera, v skutočnosti nebudem bližšie nadväzovať na jeho prácu *World Hypotheses* (1942), v ktorej tento pojem zavádza. Pojem *klúčová metafora* používam preto, lebo je podľa mňa veľmi výstižný, keď chceme hovoriť o tom, ako významne konceptuálne metafory ovplyvňujú naše myslenie, hoci si ich prítomnosť v myslení bežne neuvedomujeme. Sú *klúčové* pre myslenie, a predsa nie sú na prvý pohľad zrejmé.

Vzťah metafory a myslenia je obojsmerný, a tak ako na jednej strane na vyjadrenie obsahov mysle často používame metafory, tak na druhej strane metafory ovplyvňujú spôsob, akým myslíme. Keď sa snažíme pochopiť nejakú novú vec, pomáhame si tým, že ju chápeme vo vzťahu k nejakej inej veci. Väčšinou ide o abstrakcie a teórie, ktoré si prispôbime tak, že

⁴ Břetislav Horyna, *Teorie metafory: Metaforologie Hanse Blumenberga*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2007, s. 32–33.

⁵ B. Horyna, *Teorie metafory...*, s. 33.

ich prenesene vzťahujeme k veci, ktorú už poznáme, ako napríklad vyššie spomenutý model atómu, ktorý Bohr vysvetľoval prostredníctvom planetárnych orbitov. Metafora v tomto zmysle je chápanie nejakej veci v zmysle inej veci.

Konkrétnym príkladom toho, ako vyzerá takéto chápanie jednej veci v zmysle inej veci, je Lakoffova konceptuálna metafora ARGUMENT IS WAR, teda SPOR JE BOJ. Ide o myšlienku, že verbálne nedorozumenie alebo *spor* chápeme v zmysle *boja*. Používame slovník *boja*, keď hovoríme o situácii, ktorá vznikne, keď sa stávame účastníkmi nejakého *sporu* s iným človekom. Hovoríme tu o dvoch doménach chápania. Prvou je cieľová doména, ktorá sa väčšinou vzťahuje k abstraktnej veci, a je to doména, ktorú sa snažíme pochopiť. Druhou je zdrojová doména, ktorá je zvyčajne konkrétnejšia a používame ju ako zdrojový slovník, keď hovoríme o cieľovej doméne. Tento prenos slovníku jednej domény do slovníku druhej domény sa nazýva aj zobrazenie. V praxi sa to prejavuje tak, že v tomto konkrétnom prípade, keď rozprávame o situácii sporu, používame výrazy: „napadol každú slabinu v mojej argumentácii, [...] nikdy som ho v debate neporazil, [...] odpálil všetky moje námietky“.⁶

Dôvod, prečo je toto rozlíšenie dôležité, je ten, že keď chceme hovoriť o metafore ako figúre myslenia, je užitočné sledovať vzťah medzi týmito dvoma doménami. Keď používame slovník jednej domény pre pochopenie vecí v druhej doméne, tak vlastne myslíme o niečom prostredníctvom niečoho iného. A čo viac, častokrát len vďaka takémuto prenosu či zobrazeniu dokážeme vôbec myslieť niektoré komplikované veci alebo predstavy. Vzťah medzi cieľovou a zdrojovou doménou, teda medzi doménou, ktorú sa snažíme pochopiť s použitím pojmov z inej domény, je niekedy obojsmerný a inokedy len jednosmerný. V prípade domény *medziludských vzťahov* a domény *teploty* sa zdá, že môžeme hovoriť o obojsmernom vzťahu.⁷ Tieto dve domény sú v našom myslení prepletené takým spôsobom, že nielen zdrojová doména dokáže aktivovať cieľovú doménu, ale aj naopak. V prípade domény *času* a domény *priestoru* však hovoríme o jednosmernom vzťahu, pretože zdrojová doména priestoru dokáže aktivovať cieľovú doménu času, ale neplatí to naopak.⁸ Tieto psychologické experimenty síce hovoria skôr o prepojení myslenia a jeho prejavu v externom faktore

⁶ George Lakoff – Mark Johnson, *Metaphors We Live By...*, s. 4.

⁷ Pozri Chen-Bo Zhong – Geoffrey J. Leonardelli, Cold and Lonely: Does Social Exclusion Literally Feel Cold?, *Psychological Science* 19, 2008, č. 9, s. 838–842; Lawrence E. Williams – John A. Bargh, Experiencing Physical Warmth Promotes Interpersonal Warmth, *Science* 322, 2008, č. 5901, s. 606–607.

⁸ Lera Boroditsky, Metaphoric Structuring: Understanding Time Through Spatial Metaphors, *Cognition* 75, 2000, č. 1, s. 1–28.

(ktorým nie je myslenie), avšak bez ohľadu na to, ako sa toto prepojenie dvoch domén prejavuje externe, ide zároveň o prepojenie na úrovni myslenia, a preto ide o tematicky relevantné výskumy. Toto prepojenie dvoch domén v myslení sa ukáže byť dôležitým v súvislosti s filozofickým myslením, ktoré rozoberám v nasledujúcich odsekoch.

V otázke dôležitosti či nenahraditeľnosti metafory nájdeme vo všeobecnosti len málo nezhôd. Avšak v otázke povahy metaforického myslenia sa tieto nezhody prejavujú oveľa výraznejšie. V tejto diskusii v podstate väčšina súhlasí s Georgom Lakoffom, že metafory rámcujú, teda ovplyvňujú spôsob, akým premýšľame o všetkom od politiky až po lásku, život a smrť. Väčšina sa tiež zhodne na tom, že naše zmysly poskytujú základné kategórie pre jazykové aj konceptuálne metafory. Ide o kategórie ako čas, miesto, sila atď. Na čom sa však názory rozchádzajú, je otázka, či existuje niečo také ako vrstva racionálneho myslenia, ktorá je „nad“ metaforickým. Teda či disponujeme takými mentálnymi stavmi, ktoré nie sú metaforické, nepodliehajú metaforickému mysleniu v tom zmysle, že si ich uvedomujeme a sme schopní ich ovládať. Tento problém je vlastne problémom, ktorý pramení z nekonečných diskusií medzi racionalistami a relativistami. Racionalisti tvrdia, že disponujeme vnútornými kognitívnymi schopnosťami, ktoré dohliadajú na náš spôsob, akým používame metafory. Relativisti trvajú na tom, že metafory sú vlastne spôsob, akým myslíme. V tomto príspevku sa prikláňam skôr k racionalistom, pretože ako ukážem neskôr, je možné, aby sme neuzitočné či zavádzajúce kľúčové metafory zrevidovali a v prípade potreby aj celkom odmietli.

Hlavná otázka, ktorú si v tomto článku kladiem, sa nesústreďí ani tak na to, prečo filozofi používajú konkrétne metafory, ale skôr na to, či tie konkrétne metafory, ktoré si títo filozofi zvolili na vyjadrenie svojich myšlienok, môžu mať neskôr vplyv na to, akým smerom sa ich myslenie o danom predmete uberá. Metafora sa najskôr javí ako pomocný nástroj, ktorý používame na pochopenie zložitých alebo abstraktných pojmov. Neskôr sa však tento nástroj môže tak udomáčniť, že zabúdame na jeho pôvodnú funkciu a metafora prevezme smer, ktorým sa naše myslenie o pojmoch bude uberať, do svojich rúk. Kövecses to ukazuje na príklade dvoch *konceptuálnych metafor*: LIFE IS A JOURNEY a LIFE IS A GAMBLING GAME, teda ŽIVOT JE CESTA a ŽIVOT JE HAZARDNÁ HRA.⁹ V prvom prípade ide o metaforu, v ktorej premýšľame o živote ako o ceste. Človek sa vydáva na cestu života, volí si v živote smer, cieľ, ťažkosti vníma ako prekážky, radcov ako vodcov, úspechy sú milníkmi, voľby sú križovatky atď.

⁹ Zoltán Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction*, New York: Oxford University Press 2002.

V druhom prípade ide o metaforu, v ktorej premýšľame o živote ako o hazardnej hre: *Risknem to, šance sú na mojej strane, vyložil som pred tebou všetky karty, blufuje* atď. Tieto dva príklady indikujú rozdielne spôsoby, ako konceptuálne metafory môžu ovplyvniť, formovať a rámcovať ľudské vnímanie a myslenie, a to v závislosti od momentálne použitej konceptuálnej metafory.

Zaujímavým príspevkom do tejto debaty je pojem *klúčovej metafory* Stephena C. Peppera, ktorý metaforu dáva do súvislosti s filozofickým myslením. Hovorí o tom, že každá filozofia vychádza z tzv. klúčových metafor alebo základných analógií. Tieto metafory spätne utvárajú základy hypotéz o svete a tie vychádzajú zo zdravého rozumu (*common sense*). Filozof disponuje sférou zdravého rozumu, a to je východiskovou pozíciou myslenia. Ostatné sféry sa snažia pochopiť vo vzťahu k nej. Napríklad metafora SVET JE STROJ má svoje korene v oblasti predstáv zdravého rozumu o strojoch.¹⁰

Hoci Pepper sa nezameriava na metaforu ako takú, jeho prepojenie metafory a filozofie je inšpiratívne. Hovorí o tom, že *klúčová metafora* je natoľko vsadená do jazyka a kultúry, že ju už ani nevnímame ako metaforu. Tieto nevedomované metafory môžu ovplyvňovať, a to či už obmedzovať alebo rozširovať naše myslenie a na neho nadväzujúce konanie. Takouto klúčovou metaforou je napríklad spomenutá metafora SPOR JE BOJ. K odhaleniu tejto klúčovej metafory sme dospeli konceptuálnou analýzou, ak by sme použili Lakoffov slovník. Stručne povedané, všimame si, že v našich výpovediach používame pojmy ako *vyhrať/prehrať* v spore, slovné *atakovalť/napadnúť*, zvoliť verbálnu *stratégiu* a pod. Toto je príklad, že nevedomené klúčové metafory môžu mať priamy vplyv na naše myslenie o veciach, a to sa môže potom veľmi konkrétne prejavíť aj v konaní. V prípade *slovného sporu ako boja* sa to prejaví vo forme predstavy, že dobrý spor je taký, v ktorom je druhá osoba *porazená* a *podrobená* prostredníctvom nejakých *agresívnych* činov. Ďalším príkladom je klúčová metafora ČAS SÚ PENIAZE, ktorá nás núti premýšľať o čase ako o komodite, o tom, ako *miňame, mrháme* naším časom, a že by sme s ním mali zaobchádzať *ekonomicky*. Samozrejme klúčové metafory nie sú nevyhnutne interkultúrne platné, nie sú absolútne a môžu sa líšiť od kultúry ku kultúre, medzi národmi, organizáciami a skupinami. Lakoff a Johnson uvádzajú príklad, v ktorom jedna kultúra má klúčovú metaforu ŽIVOT JE CESTA, zatiaľ čo iná sa pozerá na ŽIVOT AKO PRÍLEŽITOSŤ. Rozdiel v týchto dvoch klúčových metaforách týkajúcich sa *života* sa podľa týchto autorov nevyhnutne prejaví

¹⁰ Stephen C. Pepper, *World Hypotheses: A Study in Evidence*, London: University of California Press 1942.

aj rozdielom v myslení o *živote* a napokon aj v následnom konaní s tým súvisiacom.

Od tohto je už len krôčik k tomu, aby sme si všimli mnohé ďalšie metafory, ktoré používame v našom jazyku vo všeobecnosti a konkrétne, v našom filozofickom jazyku. V tejto línii uvažovania sa vynárajú mnohé zaujímavé otázky, ktoré by bolo potrebné ďalej preskúmať. Ak zoberieme do úvahy Lakoffovu a Johnsonovu tézu, že naše myslenie je vo svojej podstate metaforické, vzniká otázka pôvodu či prinajmenšom formy filozofických problémov, ktorými sa filozofi zaoberajú. Pri bližšom výskume by sme možno zistili, že viaceré, ak nie všetky filozofické koncepcie sú založené na pojmoch, ktorých ďalšie vysvetlenie nevyžadujeme, a možno týmito pojmami sú práve konceptuálne metafory. Jedným z takýchto pojmov, na ktoré by sme sa mohli zamerať, je pojem *základ*. Dejiny filozofie sú bohaté na filozofov, ktorí hľadajú základy vecí, javov, poznania, bytia, morálky atď. Kant hľadal základy metafyziky mravov, Frege hľadal základy aritmetiky, Descartes, Spinoza, Kant, Frege, Husserl hľadali základy poznania a požadovali, aby filozofické poznanie bolo *vybudované* na pevných *základoch*. Descartes pri hľadaní základov poznania používa v *Rozprave o metóde* metaforu architekta. Hovorí, že ak chce architekt postaviť dom, tak najskôr musí vykopať základy. Ak sú tam kamene, tak ich vyháďže, a ak je tam piesok, tak ho vykope, až kým nenarazí na pevnú skalú. Môžeme povedať, že Descartes chcel postupovať podľa tejto svojej konceptuálnej metafory a vyhodil všetok piesok, teda spochybnil všetko naše poznanie. Potom však narazil na skalú, teda zistil, že nemôže pochybovať o pochybovacej a mysliacej substancii, a na tejto skale vybudoval základy.¹¹ Rorty však vo svojom zhodnotení celej problematiky hľadania základov poznania vo *Filozofii a zrkadle prírody* poukázal na to, že toto hľadanie vychádzalo len z nesprávne použitej metafory. Krok za krokom analyzuje, ako môže mať jedna východisková, *klúčová* metafora vplyv nielen na spôsob filozofického myslenia, ale aj na jeho obsah, teda na to, aké otázky si kladieme a aké filozofické problémy postulujeme. Ak totiž nevychádzame z konkrétnej klúčovej metafory, mnohé filozofické otázky sa ukážu byť zastarané, nevýznamné, ba dokonca prestávajú existovať.¹²

¹¹ V tejto konceptuálnej metafore architekt predstavuje filozofa, dom predstavuje poznanie, postaviť dom znamená odôvodniť poznanie, základy sú nepochybniteľné poznanie a piesok sú spochybniteľné presvedčenia.

¹² Richard Rorty, *Filozofia a zrkadlo prírody*, Bratislava: Kalligram 2000.

Záver

Téma, ktorú som v tomto príspevku načrtla, ani zďaleka nevyčerpáva široký záber problémov a otázok, ktoré s ňou priamo súvisia, a to sa týka tak tiež všetkých metafor, ktoré som tu uviedla ako ilustrácie javov, o ktorých som chcela hovoriť. Hlavnou otázkou, na ktorú som chcela nájsť odpoveď, bolo, či majú konkrétne metafory, ktoré používame ako kľúčové, vplyv na spôsob, akým o veciach premýšľame. Na základe vyššie uvedeného sa zdá, že mnohé metafory, ktoré slúžia ako nástroje myslenia, zároveň reálne prispievajú k formám a obsahom nášho myslenia. Metafory, teda konceptuálne metafory a kľúčové metafory, rámcujú naše myslenie. Konkrétne na zobrazeniach jednej domény v pojmoch druhej domény môžeme vidieť ako funguje metafora a ako funguje naše myslenie, ktoré je v mnohých ohľadoch metaforické. Ďalšie implikácie, ktoré stručne načrtávam v poslednom odseku, by spočívali v možnosti identifikovať užitočné a menej užitočné, prípadne neužitočné alebo nezmyselné metafory používané vo filozofickom myslení. Tieto konceptuálne metafory, z ktorých pramenia mnohé filozofické problémy, by bolo potrebné bližšie preskúmať a prehodnotiť a zdá sa, že sa tým otvára priestor pre mnohé ďalšie otázky a ich riešenia.

ABSTRAKT

METAFORA A MYSLLENIE

Príspevok sa zameriava na jednu zo súčasných teórií metafor, ktorá metaforu chápe skôr ako figúru mysle než ako figúru reči a túto teóriu skúma z hľadiska filozofických diskusií o štruktúre myslenia. V článku skúmam niektoré konceptuálne metafory a kľúčové metafory a v náväznosti na to sa ďalej zameriavam na dôležitosť metafor, ktoré sú bežnou súčasťou nášho myslenia. Chcem ukázať, že oba tieto prístupy podporujú taký pohľad na metaforu, ktorý ju pokladá za kľúčovú pre racionálne a konceptuálne myslenie, a preto si myslím, že metafora zastáva dôležité miesto vo filozofii. Okrem toho v článku analyzujem vplyv metaforického myslenia na obsahy a formy filozofických problémov a v tomto smere načrtávam možnosť ďalšieho zaujímavého výskumu.

Kľúčové slová: *Metafora – Myslenie – Kľúčová metafora – Konceptuálna metafora – Lakoff – Johnson*

SUMMARY

METAPHOR AND THOUGHT

This paper examines one of the current approaches to metaphor which views metaphor more as figure of thought than figure of speech, and puts it into perspective with philosophical discussions of the structure of thought. After reviewing conceptual metaphor and root metaphor, we focus on the significance and prevalence of metaphors underlying our thinking. We argue that both of these theories support a view of metaphor as crucial for rational and conceptual thinking, hence metaphor holds an important position in philosophy. Furthermore, we analyze the influence of metaphorical thinking on contents and forms of philosophical problems and we argue that this opens up the possibility of new interesting research-worthy topics.

Key words: *metaphor; thought, root metaphor; conceptual metaphor; George Lakoff, Mark Johnson*

Mgr. Alžbeta Micsinaiová
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2, P. O. BOX 32, 814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: micsinaiova1@uniba.sk